

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EȘCEPTIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe $\frac{1}{2}$ an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDACȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Stefan
Roșianu, Dr. Victor Macaveiu,
Dr. Alexandru Nicolescu și
Dr. Alexandru Rusu.

Redacția și Admi-
nistrația: »Cultura
Creștină«. Blaj—
Balázsfalva.

După publicarea bullei odioase.

Episcopia maghiară de Hajdu-dorogh s'a făcut. Nici demersurile Arhierilor nostri și ale altor persoane cu greutate, nici meetingul dela sfârșitul lui Maiu din Alba-Iulia, n'au fost în stare să zădărnicească înființarea acestei episcopii, și respective știrbirea întregității provinciei noastre metropolitane. Prin bulla papală „Christifideles graeci“, din fruntea Nr. 12 (1 Iulie 1912) a organului officios al Vaticanului „Acta Apostolicae Sedis“, episcopia maghiară este un fapt împlinit. 83 de parohii, cari mai înainte se țineau de provincia Bisericeii noastre române unite, sunt trecute prin această bullă la noua episcopie. Bulla este cunoscută. Părțile, mai însemnate ale ei s'au publicat în gazetele noastre și lumea românească de ori unde este declin orientată asupra cuprinsului acestei bulle odioase. Avem chiar convingerea, că nici o altă bullă nu a străbătut așa de îngrabă și totuși așa de adânc în sufletul poporului românesc, ca tocmai aceasta. Ea a străbătut însă nu ca o rază de lumină, care încălzește și nutrește, ci ca un ghimpe otrăvitor, pe urma căruia Biserica noastră este cuprinsă de dureri cu atât mai chinuitoare, cu cât acest nou venin îi eră cu totul necunoscut. Dar cu toate că bulla e cunoscută, am găsit că e bine, să reproducem în

întregime această bullă, și să o dăm și în traducere românească, pentru că aceasta nu a făcut-o nici un alt organ român de publicitate, și fiindcă pentru o orientare și mai deplină asupra chestiei am crezut că e neapărat de lipsă acest lucru.

Vreme de două luni și jumătate cât a trecut dela publicarea bullei, presa română, spre lauda ei fie zis, s'a ocupat într'una de chestia episcopiei maghiare. S'a scris foarte mult în această afacere, și bine și rău. Ideile ce s'au lansat pot fi grupate cu ușurință în jurul alor două puncte. Unul este acela, care căută să fixeze cauzele, cari au contribuit la nereușirea acțiunii noastre, îndreptate împotriva episcopiei maghiare, al doilea acela, care cercă răspunsul cel mai potrivit la întrebarea: ce-i de făcut după publicarea bullei.

În ce privește punctul prim s'au ridicat multe și grele învinuiri la adresa Arhierilor noștri, cari la început mai ales găseau răsunset și în sufletul multor uniți. N'au lipsit nici afirmații riscate ca aceea, că Prea Sfințitul dela Orade a vândut cauza românească în schimbul asigurării că averile episcopiei sale vor rămâne neatinse, și sutele de mii obținute dela guvern de Prea Sfințitul dela Gherla încă se socoteau ca preț al tradării. Aceste, și altele, mai neînsemnate, se șopteau la început, mai târziu se susțineau cu hotărîre, și bulla papală, în care se face mențiune espresă despre neștirbirea averilor vlădicești, încă se părea că poate contribui la menținerea acestui svon. S'au găsit și gazete cari să publice chiar aceste vorbe, cari sub greutatea loviturii, treceau, fără multă controlă, din gură în gură.

Față cu acestea svonuri și afirmații, cari nici azi n'au încetat de tot, noi știm — și nu suntem nici năimiți, nici plătiți, ca să știm aceasta —, că nici una nici alta din aceste afirmații nu este întemeiată. Arhierii

noștri, în frunte cu I. Prea Sfințitul dela Blaj, și-au făcut datorința, după cea mai bună a lor convingere. Și suntem convinși, că publicarea actelor mai însemnate referitoare la înființarea noiei episcopii, hotărâtă din partea conferenței episcopoești din 29 August, va aduce în această cauză dăplină lumină, căci altfel nu s'ar fi putut admite această publicare. Singurul lucru, asupra căruia nici publicarea actelor nu va putea se aduca o desvinovățire Arhierelor noștri, este, că nu au alarmat opinia publică din bună vreme, și astfel s'a putut întâmpla, că protestul energetic al celor 20.000, cari la Alba-Iulia reprezentau întreagă Biserica română unită, a putut fi trimis la Roma numai după ziua de 8 Iunie, datul bullei papale. E o învinuire aceasta, care credem și noi că nu e lipsită de orice temei, asupra căreia a mai stăruit însă, este un lucru și neloial și nefolositor.

Stabilit odată acest lucru, și cunoscând politica tradițională a Vaticanului, de-a nu menaja tendințele de desnaționalizare, trebuie să spunem, că de astădată, când Roma a lucrat contrar tradițiunei, și a făcut o enormă greșală — căci nu e vorbă de dogme, unde este infalibilă! —, și numai din punctul de vedere a lățirei catolicismului în Orient, cauza acestei greșeli este ori istețimea diplomației austro-ungare, ori apoi informația subiectivă greșită și rea a Pontificelui roman. Majoritatea este pentru cea din urmă, și noi, fără să bagatelizăm însemnătatea primei cauze, credem, că nu greșește.

Dar decât căutarea vinovățiilor, și fixarea cauzelor, ce-au dat naștere bullei papale, este mult mai însemnată, și neasemănat mai de actualitate, chestia, că ce trebuie și ce putem să facem acum după ce bulla e publicată. Discuția ziaristică în jurul acestei întrebări, s'a purtat, și se mai poartă încă, mai mult cu patimă orbitoare, care poate să aprindă sufletele pe un mo-

ment, decât cu calmitatea, care singură poate asigura sorți de izbândă acțiunii noastre. Dl Mihaiu Popoviciu a dat lozincă, că credincioșii din satele rupte de corpul națiunii române, să treacă la neunire, și această lozincă, amplificată mai târziu cu îndemnul de-a trece cu toții la neunire, sprijinită de condeie agere, s'a prefăcut, am putea zice, în convingere la ziarele noastre din Arad și Brașov, așa încât glasul d. Iorga — ale cărui păreri în afacerile noastre toate se publicau și la noi, — care în 16 Iulie v. spune în „Neamul Românesc“ (Nr. 78), că azi, după o „tradiție mai mult ca de două ori seculară, așa ceva nu se mai poate“, de astădată nu a mai găsit răsunet. Suntem și noi de părerea d. Iorga, numai cât nu singur pentru aceea, că aceasta nu se mai poate, ci și din motivul, că pentru o greșală politică a Romei, asupra căreia se poate reveni, și ale cărei urmări stricătioase se pot paraliza, noi nu ne putem primejdui mântuirea aufflească. De aceea și cerem de nou ca presa noastră de zi, să nu mai publice tot felul de îngăimări, cari se prezintă ca niște îndrumări, ce reoglindează opinia publică, în realitate sunt însă isvorul celei mai primejdiouse desorientări și anarhii.

Avem noi altceva de făcut, lucruri, cari se pot, și cari nu ating convingeri religioase, a cător slăbire, pe orice cale, nu poate să fie în interesul nimănui. Norma acțiunii noastre trebuie să fie hotărârile dela Cluj ale comisiunii de cincizeci, esmise din partea meetingului din Alba-Iulia, asupra cărora a convenit și conferența episcopescă din Blaj. Hotărârile comisiunii de 50 nu s'au publicat încă, și noi nu avem înputernicirea s'o facem, dar din comunicatul ce s'a dat dela conferența din Blaj, poate înțelege oricine, că fruntașii, clerici și mireni, ai Bisericii noastre, nu se pot împacă cu situația creată prin bulla „Christifideles graeci“. Noul

memoriu, ce se va predă amăsurat hotărîrei luate în conferința episcopescă, personal, Nunțului papal din Viena, care este încredințat cu executare bullei, va insistă asupra tuturor inconvenientelor și primejdiilor, ce amenință Biserica noastră, și va cere să se schimbe aceea parte a bullei, care se referențe la parohiile, a căror credincioși nu vreau să fie trecuți dela ritul românesc — care e recunoscut în însași această bullă — la ritul grecesc. Se va atrage atențiunea Romei asupra faptului, că Arhiepiscopii noștri nu mai pot fi făcuți răspunzători pentru eventualele urmări, pe cari le poate avea trecerea la ordinea zilei și peste acest memoriu. Și avem credință, că Roma, dacă mai poate reveni acum în curând, ne va împlini dorința.

Să zicem însă, că Roma acum nu va putea reveni. Bulla se va executa atunci, curând după înarticulararea episcopiei nouă în legile țării. Biserica și porțiunea canonică va trece în posesiunea noii episcopii, dar sufletul românesc al credincioșilor noștri de până atunci, ne va rămâne credincios și pe mai departe. Vechea biserică românească va rămâne fără credincioși, și credincioșii își vor face altă biserică, vor forma o nouă parohie românească.

Dacă altfel nu se va putea, susținerea acestor nouă parohii va cădea în sarcina averilor vlădicești, cari au rămas neatînse. Un lucru adeca e sigur: nu se poate, că Roma, care a încorporat diecezei de Hajdu-dorogh trei parohii (Măcăul, Oradea mare și Budapesta), cari sunt afară de teritoriul diecezei, singur pentru că credincioșii lor vorbesc și simțesc ungurește, să nu îngăduie, ca credincioșii săi români, a căror suflet nu e mai puțin prețios ca a celor din Măcău bunăoară, să se poată ruga și ei în limba, care o înțeleg, și în scopul acesta să se poată aduna de nou în parohie de ritul românesc.

Incercările noastre de această natură vor trebui să fie încununată cu atât mai vârtos de succes, cu cât aceste noue parohii române ar fi în nemijlocita apropiere a celorlalte parohii românești. Iar dacă acest lucru se va putea face pe cum nădăjduim, atunci, prin înființarea noii episcopii am pierdut pe aceia, cari și așa nu mai erau ai noștri, am pierdut mai multe biserică și averi bisericăști, dar am mântuit cele 30—40 de mii, cari vreau să fie îngrogați tot în limba românească. Iar dacă i-am recăștigat pe aceștia, . . . n'am pierdut nimica!

„CULTURA CREȘTINA“.

Pius Episcopus

Servus servorum dei

Ad perpetuam rei memoriam

Christifideles graeci ritus catholici, qui Hungariae Regno subsunt, nullo unquam tempore destitisse praeclaris fidei, pietatis ac studii erga apostolicam Sedem praebendis exemplis, apud omnes in comperto est. Nil mirum igitur si Romani Pontifices singulari benevolentia eos prosequuti fuerint, omnemque operam impenderint ut ecclesiastica hierarchia inter ipsos maiora in dies susciperet incrementa, novas dioeceses et sedes

Episcopul Piu

Servitorul Servitorilor Lui Dumnezeu

Spre Pomenire Vecinică.

Tuturor le este cunoscut, că credincioșii catolici de ritul grecesc cari sunt supuși regatului Ungariei, în nici o vreme n'au încetat să dea pilde strălucite de credință, pietate și râvnă cătră Scaunul apostolic. Nici o mirare deci, dacă Pontificii Romani le-au arătat bunăvoință deosebită, și și-au dat toată silința, ca ierarchia bisericăască să se întăreacă între ei pe zi ce merge, înființând noue dieceze și scaune episcopăști,

episcopales constituendo quoties id postulaverit sive auctus fidelium numerus, sive necessitas alia statuendi doctrinae fideique catholicae domicilia.

Hoc sane praestitit f. r. Pius Papa Nonus, praedecessor Noster, qui, ut peculiaris suae voluntatis ac paternae sollicitudinis testimonium catholicis Rumenis tribueret, antiquis Rumeni ritus dioecesis novae Lugosiensem et Armenopolitanam seu Szamosujváriensem Rumenorum addidit, e quibus praeterea unam constituit provinciam ecclesiasticam, titulo metropolitico eiusque iuribus ac privilegiis veteri sedi cathedrali Fogarasiensi et Albae Iuliensi tributis. Huiusmodi autem honorem catholici Rumeni non modo sunt meriti, sed eodem in posterum ita digni facti sunt, sive fide firmiter tuenda eaque propaganda penes Rumenos schismaticos, sive fide amore ac filiali obedientia in Romanum Pontificem, ut catholicis totius Orientis virtutum omnium exemplum se praebuerint.

Iam vero inter fideles Graeci ritus excreverunt etiam qui lingua hungarica utuntur, quique iam a Sancta Sede instantissime petierunt ut dioecesis pro iisdem conderetur. Non est profecto dubitandum hanc erectionem quam maxime con-

de câte-ori a cerut aceasta fie numărul mărit al credincioșilor, fie lipsa de a ridică noue lăcașuri de-ale învățăturei și credinței catolice.

Cu adevărat aceasta a făcut-o Papa Piu al nouălea de f. p., predecesorul Nostru, care, pentruca să deă Românilor catolici o dovadă a deosebitei sale bunăvoințe și îngrijiri părințești, a adaus vechilor dieceze de rit românesc noue, pe cea de Lugoj și pe cea de Gherla sau de Szamosujvár a Românilor, din cari afară de aceea a făcut o provincie bisericească, dând vechiului scaun catedral de Alba-Iulia și Făgăraș titlul de Mitropolitan precum și drepturile și privilegiile aceleia. Dar o astfel de cinste Români catolici nu numai au meritat-o, ci după aceea, parte prin apărarea cu tărie a credinței și prin propagarea ei la Români schismatici, parte prin dragostea și supunerea fiiască față de Pontificele roman, într'atâta s'au făcut vrednici de ea, încât catolicilor întregului Răsărit au ajuns să le fie pilda tuturor virtuților.

Între credincioșii de ritul grecesc s'au înmulțit însă și de aceia, cari se folosesc de limba ungurească, și cari deja foarte stăruiitor au cerut dela Sfântul Scaun, să se înființeze pentru ei o dieceză. De sigur nu se poate trage la îndoială, că această

ferre, quo christiana religio, pax et unio inter ipsos graeci ritus fideles variis sermonibus loquentes foveantur, arctiora reddantur vincula, quibus Regnum apostolicum S. Stephani devincitur Cathedrae Apostolorum Principis, item periculum avertatur probrosissimi illius abusus, a Summis Pontificibus pluries damnati, inducendi nimirum linguas vernaculas in sacram Liturgiam.

Quapropter Nos, benigne excipientes vota Maiestatis Suae Francisci Iosephi Austriae Imperatoris et Regis Hungariae apostolici, nec non preces venerabilium fratrum Nostrorum Cardinalis Primatis Archiepiscopi Strigoniensis aliorumque eiusdem Regni sacrorum Antistitum, omnibus sedulo ac maturo studio perpensis, suppleto praeterea, quatenus opus sit, quorum intersit vel sua interesse praesumant consensu, de apostolicae potestatis plenitudine unam dioecesim Graeci ritus catholici in Regno Hungarico instituendam decernimus, Hajdu-Doroghensem denominandam, in eum qui sequitur modum.

Imprimis novae huius dioecesis territorio perpetuo attribuimus et assignamus inferius describendas paroecias, quas,

înființare contribuie foarte mult la aceea, ca să prospereze religia creștină, pacea și unirea între înșiși credincioșii de ritul grecesc, cari vorbesc limbi diferite, ca să devină mai strânse legăturile, prin cari regatul apostolic al sfântului Ștefan se leagă de catedra Principelui Apostolilor, și ca să se înlătore primejdia aceluiaș abuz foarte rușinos, și de mai multe-ori condamnat din partea Supremilor Pontifici, de-a introduce adecă limbile vernacule în sfânta liturgie.

Din această cauză, Noi, ascultând cu bunăvoință dorința Majestății Sale Francisc Iosif, Impăratul Austriei și Regele apostolic al Ungariei, precum și rugările venerabililor nostri frați, ale Cardinalului Pimate Arhiepiscop de Strigon și ale altor sfințiți Prelați ai aceluiaș regat, cumpănind toate cu diligență și cu studiu matur, suplinind afară de aceea, întru-cât ar fi de lipsă, învoirea celor ce sunt sau se cred a fi interesați, din plenitudinea puterii apostolice hotărîm să înființăm în regatul ungar o dieceză catolică de ritul grecesc, care se va numi de Hajdu-Dorogh, în chipul pe cum urmează.

Inainte de toate dăm și asignăm pentru totdeauna teritorului acestei noue dieceze parohiile ce le vom numi mai jos,

idcirco, e dioecesibus, ad quas modo pertinent, apostolica auctoritate dividimus ac seiungimus, idest e *dioecesi Eperjesiensi*: Felsőzsolcza, Görömböly, Hejőkeresztur, Miskolcz, Sajópálfalva, Sajópetri, Sajószöged, Komlóska; e *dioecesi Munkácsiensi*: Bodrogkeresztur, Bodrogolaszi, Mezőzombor, Szerencs, Tokaj, Tolcsva, Sárospatak, Sátoraljaujhely, Végárdó, Zemplén, Bodrogszerdahely, Cséke, Dámóc, Kisdobra, Dobrogmező, Zemplénagárd, Bököny, Hajduböszörmény, Debreczen, Hajdudorogh, Érpatak, Tiszabüd, Ujfehértó, Ajak, Révaranyos, Nyirkarász, Nyirmada, Nyirtass, Tornyospálcza, Nyirgyulai, Kállósemlén, Kisléta, Levelek, Máriapócs, Nyirbakta, Biri, Kotaj, Nagykovács, Napkor, Nyiregyháza, Oros, Nyirpazony, Nyirgelse, Nyirbéltek, Nyirlugos, Nyirpilis, Penészlek, Piricse, Balsa, Buj, Kenézlő, Vencsellő, Timár, Nyirderes, Fábiánháza, Gebe, Hodász, Nagydobos, Nyircsászári, Nyirvasvári, Opályi, Nyirparasznya, Iánk, Kökényesd, Nagypeleske, Sárközujlak, Nagykároly, Szatmárnémeti, Szárazberek, Turterebes; e *dioecesi Szamosujváriensi*: Batizvasvári, Szatmár (Parochia rumena), Szatmárudvari, Józsefháza; e *dioecesi Magnovaradinensi Rumenorum*: Amacz, Szatmárzsadány, Nagy-

pe cari din acest motiv le despărțim și le separăm cu auctoritate apostolică de diecezele, de cari se țin acum, și anume din *dieceza de Eperjes*: Felsőzsolcza, Görömböly, Hejőkeresztur, Miskolcz, Sajópálfalva, Sajópetri, Sajószöged, Komlóska; din *dieceza de Munkács*: Bodrogkeresztur, Bodrogolaszi, Mezőzombor, Szerencs, Tokaj, Tolcsva, Sárospatak, Sátoraljaujhely, Végárdó, Zemplén, Bodrogszerdahely, Cséke, Dámóc, Kisdobra, Dobrogmező, Zemplénagárd, Bököny, Hajduböszörmény, Debreczen, Hajdudorogh, Érpatak, Tiszabüd, Ujfehértó, Ajak, Révaranyos, Nyirkarász, Nyirmada, Nyirtass, Tornyospálcza, Nyirgyulai, Kállósemlén, Kisléta, Levelek, Máriapocs, Nyirbakta, Biri, Kotaj, Nagykovács, Napkor, Nyiregyháza, Oros, Nyirpazony, Nyirgelse, Nyirbéltek, Nyirlugos, Nyirpilis, Penészlek, Piricse, Balsa, Buj, Kenézlő, Vencsellő, Timár, Nyirderes, Fábiánháza, Gebe, Hodász, Nagydobos, Nyircsászári, Nyirvasvári, Opályi, Nyirparasznya, Iánk, Kökényesd, Nagypeleske, Sárközujlak, Nagykároly, Szatmárnémeti, Szárazberek, Turterebes; din *dieceza de Gherla*: Batizvasvári, Szatmár (Parohia română), Szatmárudvari, Józsefháza; din *dieceza de Oradea-mare a Românilor*: Amacz, Szatmárzsadány, Nagykolcs, Csen-

kolcs, Csengerbagos, Csegöld, Csengerujfalu, Ovári, Pete, Porcsalma, Szamosdob, Vetés, Csomaköz, Domahida, Gencs, Kismajtény, Nagykároly (Parochia rumena), Reszege, Szaniszló, Érdengeleg, Érendréd, Mezőterem, Portelek, Vezend, Éradony, Érkörtvélyes, Értarcsa, Gálospetri, Nyiracsád, Nyiradony, Piskolt, Nyirábrány, Vasad, Álmosd, Bagamér, Érkenéz, Érselind, Hosszupályi, Kakad, Nagyléta (Parochia rumena), Nagyléta (Parochia ruthena), Pocsaj, Vértes, Makó, Nagyvárad (Parochia ruthena); *ea archidioecesi Fogarasiensi*: Árkos, Nagyborosnyó, Nagykászon, Csikszentgyörgy, Csiklázárfalva, Gelencze, Ilyefalva, Lemhény, Lisznyó, Kézdiszentkereszt, Torja, Abásfalva, Alsóboldogfalva, Bözödujfalu, Sóvárad, Szárazajta, Székelyszenterzsébet, Székelyudvarhely, Oláhzsákod, Gyergyóalfalu, Csikszentdomokos, Szépviz, Gyimesbükk, Gyergyósztmiklós, Gyergyóvasláb, Nyáradandrásfalva, Nárádbálintfalva, Harasztkerék, Nyáradkarácson, Kebeleszentivány, Marosvásárhely, Székelysárd, Szentháromság, Szentlőrincz, Kisteremi; *ea archidioecesi Strigontensi*: Budapest.

Quamvis tres ex modo relatis paroeciis graeci ritus, Budapest, Makó, Magnovarad (Nagyvárad) nuncupatae, a territorio

gerbagos, Csegöld, Csengerujfalu, Ovári, Pete, Porcsalma, Szamosdob, Vetés, Csomaköz, Domahida, Gencs, Kismajtény, Nagykároly (Parohia română), Reszege, Szaniszló, Érdengeleg, Érendréd, Mezőterem, Portelek, Vezend, Éradony, Érkörtvélyes, Értarcsa, Gálospetri, Nyiracsád, Nyiradony, Piskolt, Nyirábrány, Vasad, Álmosd, Bagamér, Érkenéz, Érselind, Hosszupályi, Kakad, Nagyléta (Parohia română), Nagyléta (Parohia ruteană) Pocsaj, Vértes, Makó, Nagyvárad (Parohia ruteană); *din arhidieceza de Făgăraș*: Árkos, Nagyborosnyó, Nagykászon, Csikszentgyörgy, Csiklázárfalva, Gelencze, Ilyefalva, Lemhény, Lisznyó, Kézdiszentkereszt, Torja, Abásfalva, Alsóboldogfalva, Bözödujfalu, Sóvárad, Szárazajta, Székelyszenterzsébet, Székelyudvarhely, Oláhzsákod, Gyergyóalfalu, Csikszentdomokos, Szépviz, Gyimesbükk, Gyergyósztmiklós, Gyergyóvasláb, Nyáradandrásfalva, Nyáradbálintfalva, Harasztkerék, Nyáradkarácson, Kebeleszentivány, Marosvásárhely, Székelysárd, Szentháromság, Szentlőrincz, Kisteremi; *din arhidieceza de Strigona*: Budapest.

Cu toatecă trei din parohiile de ritul grecesc acum înșirate, numite Budapesta, Makó, Oradea-mare (Nagyvárad), sun

Hajdu-Doroghensis dioecesis longe distent, quum tamen ipsarum fideles fere omnes hungarice loquantur, peropportunum visum est eas novae erectae dioecesi adiungere atque aggregare. Quod ad paroecias e Fogarasiensi archidioecesi dividendas, quippe quae a nova dioecesi sint et ipsae discretae atque ab eius episcopali sede dissitae, indulgemus ut ab Ordinario Hajdu-Doroghensi regantur per Vicarium ab eo nominandum et constituendum.

Huius dioecesis ita finibus circumscriptae Sedem episcopalem in urbe vulgo „Hajdu-Dorogh“, quae satis ampla est vitaeque commodis provisa, et a qua dioecesis ipsa nomen mutuatur, perpetuum in modum erigimus et instituimus; ecclesiam vero, quae beatae Mariae Virgini a Praesentatione ibidem dicata extat, quaeque decora et opportuna dignoscitur, paroecialem ut antea extitiram, sub eodem titulo et invocatione ad cathedralis gradum et dignitatem item perpetuo evehimus et extollimus; in qua praeterea cathedrale capitulum, quod senario canonicorum numero constabit, sub uno Archipresbytero seu Praeposito maiori, tamquam capite, perpetuo pariter erigimus et instituimus; tributis tum epi-

foarte departe de teritorul diecezei de Hajdudorog, totuși, fiindcă credincioșii lor aproape toți vorbesc ungurește, s'a părut foarte potrivit, că acele să fie împreunate și agregate diecezei nou înființate. Ce privește parohiile, ce se vor despărți din arhidieceza de Făgăraș, cari adecă și ele sunt separate de noua dieceză și departe de scaunul ei episcopesc, permitem să fie cârmuite de Episcopul de Hajdu-Dorogh printr'un Vicar, numit și constituit de el.

Scaunul episcopesc al acestei dieceze, ale cărei margini s'au fixat astfel, îl ridicăm și instituim în orașul numit de toți „Hajdu-dorogh“, care este destul de mare, și este provăzut cu cele ce ușurează traiul, și dela care își are numele și însași dieceza; iar biserica, care este acolo, fiind închinată Intrării în biserică a Fecioarei Maria, și care e frumoasă și potrivită, și până acum a fost parohială, o ridicăm și înălțăm pentru totdeauna, având același titlu și hram, la rangul și demnitatea, de catedrală; în care afară de aceea ridicăm și instituim pentru totdeauna un capitol catedral, care va stă din șase canonici, sub un Arhipresbyter sau Prepozit mare; dând atât scaunului

scopali Sedi, tum cathedrali sive ecclesiae sive capitulo, omnibus honoribus, iuribus, privilegiis ac praerogativis, quae ipsis de iure competunt, vel quibus ceterae eiusdem ritus cathedrales et episcopales ecclesiae in Hungaria ex legitima consuetudine potiuntur et gaudent.

Residentiam novi episcopi ac eius pro tempore successorum constituimus in aedibus a communitate Hajdu-Doroghensi oblatis, quae tamen cura Gubernii Hungarici aptandae erunt, ut ipsius episcopi eiusque episcopalis familiae decentem et congruam habitationem apprime praeseferant. Item secundum ea, quae cum eodem Gubernio conventa sunt, assignamus et attribuimus mensae episcopali pro eius dote summam quadraginta millium coronarum e publico aereo quotannis solvendam; pro Curia episcopali aliisque officiis dioecesanis alteram summam duodecim millium coronarum; pro vicario denique, in parocciis ex archidioecesi Fogarasensi dividendis constituto, eandem coronarum summam, qua ceteri vicarii dioecesium graeci ritus in Hungaria fruuntur.

Simili modo canonicis novi capituli cathedralis, praeter decentem et congruam habitationem in aedibus a communi-

episcopesc, cât și bisericii și capitlului catedral toate onorurile, drepturile, privilegiile și prerogativele, cari le compet după drept, sau pe cari le au și de cari se bucură în Ungaria din datină legitimă celelalte biserici catedrale și episcopale de acelaș rit.

Reședința noului episcop și a urmașilor săi de pe vremuri o punem în casele îmbiate de comuna Hajdu-dorogh, cari vor trebui însă restaurate cu cheltuiala guvernului maghiar ca să poată fi întru toate o locuința cinstită și potrivită pentru însuși episcopul și pentru aula sa episcopescă. De asemenea, în urma înțeleșului avut cu acelaș guvern, asignăm și dăm mesei episcopale ca dotațiune suma de patruzeci mii de coroane, care se va plăti an de an din erariul public; pentru curia episcopală și alte officii diecezane o altă sumă de douăsprezece mii de coroane; în sfârșit pentru vicariul, așezat peste parohiile ce se vor despărți din arhidieceza de Făgăraș, aceeaș sumă de coroane, de care se bucură în Ungaria ceialți vicari ai diecezelor de ritul grecesc.

De asemenea și canonicilor noului capitlu catedral, afară de locuință cinstită și potrivită, în casele ce se vor face de

tate Hajdu-Doroghensi extruendis, eam omnino assignamus et attribuimus dotem a Gubernio Hungarico persolvendam qua gaudent capitulares aliarum Cathedralium graeci ritus in Hungaria, idest canonico *Archipresbitero seu Praeposito maiori* sex millium et biscentum coronarum, *Archidiacono seu Lectori* quinque millium et sexcentarum, *Ecclesiarchae seu Custodi* quatuor millium et nongentarum, *Scholastico* quatuor millium et septingentarum, *Chartophilaci seu Cancellario* quatuor millium et quingentarum et *Praebendato* quatuor millium et centum coronarum.

Volumus autem ut Gubernium Hungaricum, secundum onus quod sibi assumpsit, sustineat impensas sive pro reficiendis aedibus tum episcopalibus tum canonicalibus, tum fabricae ecclesiae cathedralis eiusque sacrarii, sive pro ipsius Cathedralis cultu necessarias.

Quum primum necessitas postulaverit, mandamus ut ad iuniores clericos rite instituendos ac erudiendos seminarium dioecesanum erigatur, cui pariter Gubernium Hungariae supeditabit constructas aedes una simul cum sumptibus pro eisdem reficiendis ac pro alumnis atque professoribus alendis et sustentandis.

comuna Hajdu-dorogh, le asignăm și dăm întru toate aceeași dotațiune, ce se va plăti de guvernul unguresc, de care se bucură în Ungaria capitularii altor catedrale de ritul grecesc, adecă canonicului *Arhipresbyter sau Prepositului mare* șasă mii și două sute de coroane, *Arhidiaconului sau Lecturului* cinci mii și șasă sute, *Ecclesiarhului sau Custodelui* patru mii și nouă sute, *Școlasticului* patru mii și șapte sute, *Cartophilacelui sau Cancelarului* patru mii și cinci sute și *Prebendatului* patru mii și o sută de coroane.

Și voim ca guvernul ungar, amăsurat sarcinei ce-a luat asupra sa, să supoarte cheltuielile de lipsă fie pentru repararea caselor atât episcopești cât și canonicеști, precum și ale internului bisericii catedrale și ale sacrariului, fie pentru cultul înseși catedralei.

Indată ce va cere lipsa, poruncim ca pentru instruirea și creșterea clerului tinăr să se ridice seminar arhidiecezan, căruia tot guvernul Ungariei îi va prestă edificiile ce va fi zidit, împreună cu cheltuielile pentru repararea lor și pentru nutrirea și susținerea alumnilor și profesorilor.

Iubemus etiam ut antiquae mensae episcopales rumeni ritus servant, sicut antea, beneficia hucusque possessa, itemque foundationes pias in dioecesium rumenarum emolumentum factas, ita ut ab illis dioecesibus separari ac novae dioecesi Hajdu-Doroghensi attribui minime possint ac valeant.

Ad linguam liturgicam huius novae erectae dioecesis quod attinet, praecipimus ut sit graeca antiqua, vernacula vero in functionibus tantum extraliturpicis toleretur eodemque modo quo in ecclesiis latini ritus iuxta Sanctae Sedis decreta illa uti fas est.

Quo vero memoratae novae dioecesis sacerdotibus tempus suppetat antiquae linguae graecae addiscendae, tribus tantum annis decretam huius dioecesis erectionem proxime sequentibus in singulis paroeciis ea lingua liturgica uti poterunt, quae hucusque usitata est, vetita prorsus hungarica lingua, quam, quum non sit liturgica, in sacra Liturgia nunquam adhibere licet.

Haec autem Sanctae Sedis praescriptio ut religiosissime observetur, firmam spem fovemus Gubernium Hungariae, quemadmodum pacto se obstrinxit, Sacrorum Antistibus omne auxilium et assiduum operam fore collaturum.

Poruncim și aceea, ca vechile mese episcopești de ritul român să și păstreze, ca și mai înainte, beneficiile avute până acum, precum și fundațiunile pii făcute în favorul diecezelor românești, așa că nici decât să nu fie iertat, și să nu se poată despărți de acele dieceze și de noua dieceză de Hajdu-dorogh.

Ce privește limba liturgică a acestei dieceze nou înființate, poruncim să fie greaca veche, iar cea vernaculă să se sufere singur în funcțiunile extraliturpice, și în acelaș chip cum este iertat a se folosi de ea, amăsurat decretelor Sfântului Scaun, în bisericile de ritul latin.

Și pentruca preoții noiei dieceze amintite să aibă vreme de-a învăța limba greacă, încă trei ani, ce urmează imediat decretării ridicării acestei dieceze, se vor putea folosi de aceea limbă liturgică, care s'a întrebuințat până acum, fiind cu totul oprită limba ungară, care, nefiind liturgică, nici când nu se poate folosi în sacra liturgie.

Și pentruca această ordinațiune a Sfântului Scaun să se observe cât mai conștiențios, avem nădejde firmă, că guvernul Ungariei va da Sfințiților Prelați, precum s'a legat în pact tot ajutorul și conlucrarea stăruitoare.

Quapropter animum Nostrum gratum exhibere volentes in Maiestatem Suam Franciscum Iosephum Austriae Imperatorem et Hungariae Regem apostolicum ob munificentiam, qua omnes sumptus nunc et in posterum necessarios et opportunos pro dioecesis Hajdu-Doroghensis constitutione ex publico aulario ferendos statuit, item pro certo habentes eandem Maiestatem Suam fore et deinceps prospecturam incremento ac prosperitati ecclesiarum quoque ritus orientalis sicut et aliarum in suis dominiis existentium, memoratae Maiestati Suae, eiusque successoribus, ius Romano Pontifici pro tempore existenti nominandi seu praesentandi infra tempus a iure statutum ad dictam Hajdu-Doroghensem cathedralem ecclesiam dignum et idoneum ecclesiasticum virum iis omnibus praeditum dotibus quas sacri Canones requirunt, ab eodem Romano Pontifice in episcopum praeficiendum, concedimus.

Dioecesim praeterea Hajdu-Doroghensem, ut praefertur erectam, iurisdictioni ac dependentiae sacrae Congregationis de Propaganda Fide pro negotiis Rituum Orientalium subii-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

imus, simulque suffraganeam constituimus archidioecesis La-

Din care cauză, voind să ne arătăm recunoscători cătră Majestatea Sa Francisc Iosif, Împăratul Austriei și Regele Apostolic al Ungariei pentru munificența, cu care a statorit, că toate cheltuelile, ce acum sau mai târziu sunt, sau vor fi, necesare și binevenite pentru înființarea diecezei de Hajdu-dorogh, să se supoarte din erariul public, apoi fiind siguri că aceeaș Majestate se va îngriji și de aici încolo și de lățirea și bunăstarea bisericilor de ritul oriental, ca și de celelalte cari sunt în domeniile sale, Majestății Sale amintite, și urmașilor săi, îi dăm dreptul, ca în timpul stabilit din partea dreptului să numească sau să prezinte Pontificelui Roman de oricând un cleric vrednic și potrivit, înzestrat cu toate însușirile cerute de sfintele canoane, care din partea aceluiaș Pontifice Roman să se pună de episcop a numitei biserici catedrale de Hajdu-dorogh.

Afară de aceea supunem dieceza de Hajdu-dorogh, înființată cum s'a amintit mai sus, iurisdicțiunei și atârării de Congregația de Propaganda Fide pentru afacerile Riturilor Orientale, și în aceeași vreme o facem sufragană arhidiecezei de ritul latin a Strigoului, dreptului metropolitan a arhiepisco-

tini ritus Strigoniensis, cuius archiepiscopi metropolitico iuri episcopos pro tempore existentes Hajdu-Doroghenses subdimus.

Praesentes autem Litteras et in eis contenta quaecumque, nullo unquam tempore, ex quocumque capite vel defectu, aut quavis ex alia causa quantumvis iuridica, legitima, pia et privilegiata etiam ex eo quod causae propter quas praemissa emanarunt, adductae, verificatae, seu iustificatae non fuerint, de subreptionis, aut obreptionis, vel nullitatis, aut invaliditatis vitio, seu intentionis Nostrae, aut quopiam alio substantiali, substantialissimo, inexcogitato et inexcogitabili ac specialem et individuum mentionem et expressionem requirente defectu seu etiam ex eo quod in praemissis eorumque aliquo solemnitates et quaevis alia servanda et adimplenda, servata et adimpleta non fuerint, aut ex quocumque alio capite, colore, vel praetextu, aliave ratione, aut causa, etiam tali quae ad effectum validitatis earumdem praesentium necessarium foret exprimenda, notari, impugnari, invalidari, retractari, in ius vel controversiam vocari, aut ad viam et terminos iuris vel facti, aut gratiae seu iustitiae remedium impetrari, vel etiam **Motu, scientia et potestatis plenitudine** paribus concessio et impetrato,

pului căreia supunem pe episcopii de ori când ai Hajdu-doroghului.

Iar această scrisoare și toate cele cuprinse într'ânsa, nici când, din nici un motiv sau defect sau din ori ce altă cauză, ori cât de iuridică, legitimă, pie și privilegiată, și din aceea, că motivele, pentru cari au emanat cele de mai sus, nu au fost aduse, verificate sau iustificate, de vițiul subreptiunii sau obreptiunii, ori nulității sau invalidității, respective de defectul intențiunii noastre, sau de ori ce alt defect substanțial, substantialissim, neuzit și neuzibil și care pretinde amintire și exprimare specială și individua, sau și de aceea, că în cele de mai sus, sau în careva dintre ele, solemnitățile și ori ce altele, ce trebuiau ținute și împlinite, nu ar fi fost ținute și împlinite, sau din orice alt motiv, colorit ori pretext, sau din orice altă rațiune sau cauză, chiar și de aceea, care pentru efectul validității acestei prezente ar fi trebuit exprimată, să nu se poată notă, atacă, invalidă, retractă, acuză ori discută sau a câștiga pe calea și între marginile dreptului sau faptului remediul grației ori justiției, sau și de cel dat și câștigat cu voință, știință și plenitudinea puterii egale a se folosi cineva

quempiam uti, seu iuvari posse in iudicio et extra illud, atque eas sub quibusvis similium, vel dissimilium gratiarum revocationibus, suspensionibus, limitationibus, derogationibus, aut aliis contrariis dispositionibus per quascumque Litteras et Constitutiones apostolicas, aut Cancellariae apostolicae regulas, etiam consistorialiter ex quibusvis causis et sub quibusvis verborum expressionibus, tenoribus et formis (etiamsi in eis de iisdem partibus earumque toto tenore ac data specialis mentio fiat) quodcumque editas vel edendas, minime comprehendi, seu comprehensas ullo modo censi, sed semper ab illis excipi et quoties illae emanabunt, toties in pristinum et validissimum statum restitutas, repositas et plenarie reintegratas ac de novo etiam sub quacumque posteriori data quodcumque eligenda concessas esse et fore suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere et ita ab omnibus censi ac firmiter et inviolabiliter observari, sicque et non alias per quoscumque iudices ordinarios vel delegatos, quavis auctoritate fungentes vel dignitate fulgentes, etiam Causarum Palatii apostolici Auditores ac S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, Vice-Legatos, dictaque Sedis Nuncios, sublata

sau a fi ajutat în judecată sau afară de aceea, și aceste, sub nici o revocare, știrbire, limitare, derogare, ori alte dispoziții contrare, date, ori ce s'ar dà oricând, prin ori ce scrisori sau constituțiuni apostolice, ori regule ale Cancelariei apostolice, chiar și în mod consistorial și din ori ce cauze și cu ori ce espresiuni, tenor și forme de cuvinte (chiar și dacă s'ar face în acele amintire specială de acele părți și de cuprinsul lor), ale grațiilor asemenea ori neasemenea, nici de cât nu se cuprind, respective nu se socotesc cuprinse, ci totdeauna fac exeptiune, și de câte ori vor emană acele, de atâtea ori sunt și vor fi restituite și reasezate în starea de mai înainte și de deplină valoare, și total reintebrate și sub ori ce dat de mai târziu, ori când s'ar alege, de nou concese, și vor aveà și obțineà efectele lor toate și întregi și astfel sunt de a se socoti și a se observà cu tărie și în mod inviolabil din partea tuturor, și din partea ori căror judecători, ordinari sau delegați, în ori ce slujbă ar fi, sau ori ce dignitate ar aveà, chiar și din partea auditorilor cauzelor Palatului Apostolic și a Cardinalilor S. B. R. și a Legaților și Vicelegaților a latere și a Nunțiilor numitului Scaun, luându-li-se lor și fiecăruia dintre ei, puterea și facultatea de-a judecà, și interpretà altfel,

eis et eorum cuilibet aliter iudicandi et interpretandi potestate et facultate, iudicari et definiri debere, ac irritum quoque et inane decernimus, si secus super his, a quoquam, quavis auctoritate, scienter aut ignoranter contigerit attentari.

Ad haec denique exsequenda deputari edicimus venerabilem fratrem Raphaëlem Scapinelli de Léguigno, Archiepiscopum titulare Laodicensem ac penes Imperialem et Regiam Austro-Hungaricam Aulam Nuntium apostolicum cum omnibus facultatibus necessariis et opportunis etiam subdelegandi, ad effectum de quo agitur, quemcumque ecclesiastica dignitate ornatum, atque definitive pronunciandi super quavis difficultate seu oppositione in executionis actu oritura, facto tamen eidem onere intra sex menses ad sacram Congregationem Consistorialem mittendi authenticum exemplar executionis peractae.

Non obstantibus, quatenus opus sit, Nostra et Cancellariae apostolicae regula „De iure quaesito non tollendo“ ac Lateranensis Concilii novissime celebrati dismembrationes perpetuas, nisi in casibus a iure permissis, fieri prohibentis, aliisque etiam in synodalibus, provincialibus, generalibus universalibusque Conciliis editis vel edendis, specialibus vel ge-

astfel și nu altfel trebuie să se judece și decidă, și hotărîm să fie nule și neavenite dacă asupra acestora din partea oricui, cu orice auctoritate, s'ar întâmplă, totuși să se atenteze cu știință sau fără știință.

În urmă, pentru executarea acestora enunțăm că se însărcinează venerabilul frate Rafail Scapinelli de Leguigno, Arhiepiscopul titular de Laodicea și Nunțiu apostolic la Aula Imperială și Regească austroungară, având toate facultățile necesare și oportune de a-și subdelega, în interesul rezultatului de care e vorba, pe ori ce dignitar bisericesc și de a hotărî definitiv asupra ori cărei greutăți sau împotriviri, ce s'ar ivi în actul executării, impunându-i însă sarcina, de-a trimite în decurs de șasă luni la Congregațiunea Conzistorială un exemplar autentic al executării săvârșite.

Intrucât se cere, în butul regulei Noastre și a Cancelariei apostolice „de iure quaesito non tollendo“ și a decretului Conciliului Lateran din urmă, care, luând afară cazurile permise de drept, oprește dismembrările perpetue, și (în butul) altor Constituțiuni și Ordinațiuni apostolice, fie speciale fie generale date sau ce se vor dà în conciliile sinodale, provinciale gene-

neralibus Constitutionibus et Ordinationibus apostolicis, privilegiis quoque, indultis ac Litteris apostolicis quibusvis superioribus et personis in genere vel in specie, aut alias in contrarium praemissorum quomodolibet forsitan concessis, approbatis, confirmatis et innovatis quibus omnibus et singulis etiamsi pro eorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa et individua non autem per clausulas generales idem importantes mentio, aut quaevis alia exquisita forma servanda foret, tenores huiusmodi ac si de verbo ad verbum nihil poenitus omisso et forma in illis tradita observata inserti forent, eisdem praesentibus pro plene et sufficienter expressis habentes (illis alias in suo robore permansuris) latissime et plenissime ac specialiter et expresse ad effectum praesentium et validitatis omnium et singulorum praemissorum pro hac vice, dumtaxat, Motu, scientia et potestatis plenitudine paribus harum quoquo serie derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque.

Volumus autem quod praesentium Litterarum transumptis, etiam impressis, manu tamen alicuius Notarii publici subscriptis et sigillo alicuius personae in ecclesiastica digni-

rale și universale, și (în butul) privilegiilor, indultelor și scrisorilor apostolice, ce eventual s'au dat, aprobat, întărit și înnoit în general sau în special, sau altfel în ori ce chip contrar celor de mai sus, pe seama oricărui superior și a ori cărei persoane, prin aceste de față, chiar și dacă pentru derogarea suficientă a lor ar trebui să se observe, privitor la ele și la cuprinsul lor, nu clausule generale referitoare la aceasta, ci mențiune specială, specifică, expresă și individua, sau ori ce altă formă deosebită, ca și când cuprinsul de acest fel al acestora ar fi inserat din cuvânt în cuvânt, ne omițându-se absolute nimic, și ar fi observată forma care se amintește în ele, pentru efectul acestor de față, și pentru valoarea tuturor și singuraticelor premise, pentru această dată numai, derogăm, rămânând ele de altfel în vigoare, special și expres tuturor și singuraticelor în modul cel mai larg și mai deplin, și seriei acestora, și tuturor altor contrare, având voința, știința și plenitudinea puterii în aceeași măsură.

Voim însă, ca traduceriile scrisorii prezente, chiar și tipărite, dar iscălite de mâna vre-unui notar public și întărite cu sigilul vre-unei persoane care este în dignitate bisericească,

tate constitutae munitis, adhibeatur in iudicio et extra illud eadem prorsus fides, quae eisdem praesentibus adhiberetur, si originaliter forent exhibitae vel ostensae.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostrae dismembrationis, erectionis, institutionis, concessionis, indulti, impertitionis, statuti, subiectionis, decreti, commissionis, mandati, derogationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attentare praesumpserit indignationem Omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum Eius se noverit incursurum.

Datum Romae apud S. Petrum, anno Domini millesimo nongentesimo decimo secundo, die octava mensis iunii, Pontificatus Nostri anno nono.

A. CARDINALIS AGLIARDI, *S. R. E. Cancellarius.*

Pro E. mo Secretario S. C. Consistorialis absente
Scipio Tecchi, *Adessor.*

L. + P.

Reg. in Cancell. Apost., n. 48/12.

M. RIGGI, *C. A. Notarius.*

să aibă în judecată și afară de aceea într-o toate acelaș crezământ, care l'ar avea aceste de față, dacă ar fi espuse și arătate în original.

Absolute nime să nu poată deci nimici această pagină a dismembrării, ridicării, instituției, concesiunii, indultului, împărțirii, statutului, supunerii, decretului, comisiunii, poruncii, derogățiunii și voinței Noastre, și să nu i-se poată împotrivi cu îndrăzneală temerară, dacă însă cineva se va încumătă să cuteze aceasta să știe că va atrage asupra sa indignarea Atotputernicului Dumnezeu și a Fericitilor săi Apostoli Petru și Pavel.

Data în Roma la S. Petru, în anul Domnului o mie nouă sute doisprezece, ziua opta a lunii Iunie, în anul al nouălea al Pontificatului Nostru

A. CARDINAL AGLIARDI, *Cancellarul S. B. R.*

Pentru Emssl Secret. al S. C. Consistoriale absent
Scipio Tecchi, *Asesor.*

L. + P.

Reg. în Cancell. Apost., n. 48/12.

M. RIGGI, *C. A. Notar.*

Pe marginea bullei „Christifideles graeci*“.

I. Notițe dogmatice privitoare la bullă.

1. Afară de cercurile bisericești, lumea preste tot, dar cu deosebire la noi Români, nu este tocmai bine lămurită în ce privește aceea prerogativă a celui mai înalt cap al Bisericii lui Hristos, care se chiamă *infallibilitate*. Dovadă, că acum din prilejul publicării bullei papale „Christifideles graeci“, nu au lipsit în ziaristica noastră afirmații, cari arătau o completă neorientare asupra acestui punct atât de hulit, dar în realitate foarte inofensiv, al credinței catolice.

Trebuie să se știe adevărat, că bulla „Christifideles graeci“ n'are cu infalibilitatea papală absolute nimic. Și iată pentru ce. Infalibilitatea Papei, această credință de-apururi a Bisericii lui Hristos, a cărei concept s'a limpezit însă definitiv abia în să-borul a toată lumea din Vatican (1869—70), este una dintre învățăturile de temelie ale Bisericii lui Hristos, cu care Mântuitorul a *trebuit* să înzestreze Biserica menită să-i păstreze neștirbite învățăturile sale, dacă a voit ca această Biserică să o și poată face aceasta. Va trebui să admită adevărat oricine, că Mântuitorul Hristos nu a putut să lase grija păstrării neștirbite a învățăturilor sale *singur* săboarelor a toată lumea sau icumenice, pentrucă atunci, din pricina greutăților mari, cari permit ținerea ăstorfel de săboare abia odată la câteva zeci, ori chiar sute de ani, s'ar fi isprăvit poate cu neștirbirea acelor învățături. Așa însă prin infalibilitatea Papei, întregitatea lor este asigurată pentru toate vremile. Printr'ânsa Domnul Hristos a înzestrat pe capul de oricând al Bisericii sale, cu darul de-a nu putea rătăci în lucruri, cari ating credința și morala. Darul acesta compete deci Papei numai privitor la cele ce trebuie să le credem, și să facem, dar și aceasta numai atunci, când grăește despre aceste lucruri ca cel mai înalt învățător și păstor al tuturor credincioșilor și, deci, pentru toată lumea, sau când vorbește, cum se zice, „ex cathedra“.

*) Pentru o orientare cât se poate mai bună asupra bullei »Christifideles graeci«, pe care am publicat-o în acest număr în original și în traducere românească, am găsit, că e de datorința noastră, să dăm asupra ei și o seamă de note marginale, cari credem, că merită atențiunea cetitorilor noștri.

Ei bine, bulla „Christifideles graeci“ nu este obiect al infalibilității. Motivul, după cele de mai sus, este acum clar pentru oricine. Înființarea unei episcopii, care interesează abia o disparentă parte a lumii catolice, este adevărat o lucrare de administrație bisericească, de aceeași natură, cum ar fi, bunăoară în cadrele unei episcopii, înființarea unei noue parohii. În jurul înființării episcopiei de Hajdu-dorogh Sfântul Părinte a putut deci să greșească, fără ca prin aceasta să se fi știrbit câtuș de puțin darul său de-a nu greși, când va vorbi „ex cathedra“.

2. Un alt lucru, asupra căruia credem, că trebuie să stăruim puțin, în legătură cu bulla „Christifideles graeci“, este *plenitudinea puterii apostolice* a Papei. Amăsurat dogmei definite mai pe urmă tot în săborul din Vatican, Papa are adevărat în întreaga Biserică deplina și cea mai înaltă putere de jurisdicție, nu numai în lucrurile ce se țin de credință și morală, ci și în acele, cari privesc disciplina și cârmuirea întregii Biserici. Și puterii acesteia ordinare și nemijlocite, care este cu adevărat episcopicească, din partea credincioșilor, de orice rit și dignitate, îi corespunde raportul de adevărată ascultare și supunere ierarhică.

Din aceste e limpede, că înființarea episcopiei de Hajdu-dorogh s'a făcut din plenitudinea puterii apostolice, fiind ea un lucru, care privește cârmuirea bisericii. Episcopii și credincioșii noștri trebuie deci, să i-se supună, dar pot să înceapă chiar din cel dintâiu moment al supunerii o acțiune demnă, care să țintească la abrogarea bullei întregi, ori la derogarea anumitor părți vătămătoare dintr'ânsa. În acest punct dogmatica trece însă deja pe terenul canoanelor.

Aceste sunt punctele dogmatice, cari ating bulla Christifideles graeci, puncte, asupra cărora, fiind ele definite, nu se admite discuție.

Dr. Alexandru Rusu.

II. Ce spun canoanele privitor la bullă?

1. Canoanele sunt binișor mai elastice ca dogmele. O dogmă definită nu mai admite discuție, și cine nu o primește nu mai poate fi numit dreptcredincios, canoanele se pot însă schimba, și se și schimbă (cel puțin cele ale Bisericii apusene), potrivit cu desvoltarea culturală a omenimii, dar bine înțeles numai întrucât permit cadrele dogmatice. Căci un singur mo-

ment nu trebuie să se piardă din vedere, că dogmele și canoanele au o relațiune foarte strânsă, cu tot contrastul, ce s'ar părea că există între ele. Această relațiune stă în aceea, că toate canoanele (legi bisericești), atât acele, cari constituie dreptul comun bisericesc, cât și acele, cari ne dau dreptul particular al cutării Bisericii naționale bunăoară, se razimă pe temelia dogmei fundamentale, care învață, că Mântuitorul Hristos, afară de puterea magisterului și a ministerului, a mai lăsat Bisericii învățătoare și puterea regimului. Această dogmă determină, desigur numai în liniamente mari, cadrul în care se poate deprinde puterea legislativă, judiciară și coercitivă, sau cu un singur cuvânt puterea regimului, în Biserică. Capul văzut al Bisericii lui Hristos, adică Papa, are plenitudinea acestei puteri, ceea ce va se zică, că nime nu poate fi împărțășit de această putere decât singur din partea lui, și că prin urmare oricine este faptice părtaș puterii regimului, este părtaș numai în continuă atârnare de Acela, care deține plenitudinea puterii.

Prin aceste considerații credem a fi lămurit, pe cât ne îngăduie spațiul, legătura ce este de-o parte între dogme și canoane, iar de altă parte între Papa și ceilalți detentori ai puterii regimului.

2. Rămâne acum, să vedem ce spun canoanele privitor la bulla „Christifideles graeci“.

Prin bulla papală se înființează o nouă episcopie așa că se rup mai multe ori mai puține parohii de ritul greco-român și greco-rutean dela 6 dieceze ce existau până azi, se scot de sub iurisdicția episcopilor de până atunci, supunându-se Ordinariatului de Hajdu-dorogh. În aceeaș vreme toate parohiile aceste se trec dela ritul greco-roman, respective greco-rutean la ritul grecesc curat, care se impune întregii episcopii de Hajdu-dorogh, prin faptul, că i-se prescrie ca limbă liturgică limba greacă-veche.

Esența înființării noiei episcopii stă în aceea, că celor șase episcopi, cari mai înainte au avut iurisdicție asupra unora dintre parohiile noiei episcopii, li-se ia această iurisdicție, trecându-se aceluia, care va fi episcop la Hajdu-dorogh. Că Papa are acest drept, după cele de mai sus, e cât se poate de clar. Cel mult poate constitui acest lucru o jignire la adresa aceluia dintre Arhieri, pe care l-ar scurtă în iurisdicția avută, fără motive suficiente, dar asupra legalității lui nu încapă nici o discuție.

Altfel stă însă chestia, în ce privește trecerea acestor parohii dela ritul greco-român, respective greco-rutean la ritul grecesc curat. În punctul acesta credem, că poate să aibă loc o discuție. Să nu fim însă rău înțeleși! Nu aceea se poate discuta, că oare Papa poate, ori nu poate, să treacă pe cineva dela un rit la altul, dacă el singur o dorește, căci asta e prea firesc, că se poate. Chestia e, dacă se poate o astfel de trecere, *fără voia* acelor, cari sunt trecuți. Motivul acestei nedumeriri este împrejurarea, că canoanele între condițiile recerute pentru astfel de treceri au totdeauna ca o condiție quasi sine qua non: voința respectivului de a face această schimbare de rit, care, mai ales în ce privește ritul românesc, a cărui limbă liturgică este singura limbă vie între cele liturgice, este un ce de foarte mare însemnătate. Asupra acestei chestii stăruim însă mai pe larg la alt loc al acestui număr.

3. La acest loc mai amintim un singur lucru și anume chestia clausulelor bullei. Ele sunt în aceasta bullă două, și precum poate vedeă, oricine, care le va ceti cu atențiune (cfr. p. 400—402 și p. 402—3) sunt așa de strașnice, în cât s'ar părea, că absolute nu este și nu va fi putere lumească, care să șteargă măcar o iotă din cuprinsul bullei.

Ei bine, chestia nu e nici pe departe atât de gravă. Trebuie să se știe adeca, că aceste clausule, și altele de felul lor, sunt așa numitul „*stylus Curiae Romanae*,” și că ele, ori cât ar fi de strașnic țicluite, nu opresc și nu pot oprî, ca fie bulla întreagă fie numai părți de ale ei, să nu se poată schimba din partea aceluia, care a dat bulla, ori a urmașilor săi legitimi.

Bulla „*Christifideles graeci*” încă se poate deci abrogă cu totul, ori deroga în parte, și să sperăm, că se va și face. E cunoscut doar, că s'au și început tratative privitor la mutarea sediului vlădicesc din Hajdu-dorogh, unde e fixat în bullă, la Nyiregyháza.

Tot așa se pot încercă însă și alte schimbări. Aceasta o permit canoanele. Ba mai mult, întru cât bulla, sau unele părți ale ei ar provocă tulburări, cari pot primejdui mântuirea sufletelor, ele o cer de-a dreptul!

Dr. Alexandru Rusu.

III. Conziderațiuni liturgice și bulla.

1. Conciliul ținut în 1900, privitor la limba liturgică a întregii provincii noastre mitropolitane, în Tit. III. c. I. p. 1, al. 2., decide următoarele:

„Limba, în care se celebrează sacrificiul liturgic în biserica, noastră este cea română. Folosința limbei române Părinții nostri prin actele uniunii dela ani 1698 și 1700 au voit să fie nevătămată și a garantat-o Sântul Scaun Apostolic al Romei, când la anul 1853 a ridicat și înființat provincia bisericească de Alba-Iulia și Făgăraș ca provincie bisericească autonomă cu limbă română (Bulla „Ecclesiam Christi“ de dto 26 Noemvrie 1853). Folosirea unei alte limbi în sf. Liturgie este deci contrară dispozițiilor Scaunului Apostolic și astfel strâns oprită. Protopopii în visitațiunile lor să fie cu mare băgare de seamă, ca abuzuri în materia aceasta să nu se furișeze în biserică și mai ales, ca să nu se întrebuițeze în usul liturgic, decât numai cărți aprobate de Ordinariatul metropolitan de Alba-Iulia și Făgăraș, și recunoscute ca legitime de către Scaunul Apostolic“.

Sacra Congregațiune pentru Ritul Oriental, cu știrea și învoirea Papei, a aprobat acest canon al bisericii noastre înainte cu 7 ani, în 21 Decemvrie 1905. Nu suferă nici o îndoială, că Părinții Cardinali, membrii acelei Congregațiuni, în deliberarea lor au fost conduși de importante *rațiuni morali și juridice*, cari nici de atunci n'au putut fi schimbate, nici în viitor nu vor putea să se schimbe. Din motivul acesta credem noi, că Părinții Congregațiunii de Propaganda Fide, auzind de durerea, ce ne-a cauzat-o bulla „Christifideles graeci“ nu vor întârziă cu ajutorul lor, ca să scăpăm cât mai îngrabă de primejdia, ce ne amenință biserica.

2. După înfăptuirea reală a episcopiei gr.-cat. magiare, aceea se va ține de Congregațiunea de Propaganda Fide pentru Ritul oriental, a cărei trecut important ne garantează deajuns, că, în ce privește limba liturgică, va execută bulla cât mai rigoros, mai cinstit și mai imparțial. Va pretinde, ca în toate bisericile, în cari până acum, s'a celebrat în limba română, să se celebreze așa ori grecește în cei trei ani de tranziție. Absolute nu va tolera limba magiară, eliminată expres și de „Christifideles graeci“, din serviciul liturgic. După 3 ani nu va suferi altă limbă decât cea paleogrecă. În limba aceea va trebui să se celebreze sf. liturghie, Sacramentele și sacramentale toate. Limba *vernaculă*: cea maghiară, unde poporul vorbește ungurește, cea română, unde poporul vorbește românește și cea rutenă, unde se vorbește rutenește, — se va întrebuița numai pentru explicare, și în administrația bisericească.

Procedura aceasta, ce va fi în spiritul bullei, dar nu după dorința celor ce au umblat pentru noua episcopie, va face ca chiar aceștia să-și vadă zădărnice planurile și să regrete ceea ce au dobândit. Zecile de mii Români nu vor încetă, să-și reclame dreptul, ce l-a avut la ritul românesc, în care au înțeles toate părțile cultului dumnezeesc, atât cele principale, cât și cele mai puțin însemnate, iar Dumnezeu nu va întârziă cu ajutorul său.

Senior.

IV. Bulla în fața istoriei.

Pontifcele Leo XIII., în ajunul praznicului jubileului de două sute ani dela Unirea noastră cu Roma, a adresat I. P. S. arhiepiscop Dr. V. Mihályi, capului provinciei mitropolitane, următoarea scrisoare:

„Venerabilului Frate Victor, arhiepiscop de Alba-Iulia și Făgăraș, Leo P. P. XIII. Venerabile Frate, sănătate și binecuvântare Apostolică. — Îndreptățită aflăm bucuria Ta și a turmei tale pentru apropiata împlinire a seculului al II de când Părinții vostri au încheiat Unirea cu Scaunul Romei. De oarece atât faptul însuși al uniunii Voastre cu noi, cât și deosebita statornicie din tot timpul trecut în propusul și în credința jurată a ginții voastre, dovedește, că îndurare a făcut Dumnezeu cu voi și prevestește, că tot aceasta o va face El și în viitor. Iar ca bucuria generală să fie și mai mare, cu drept cuvânt reamintiți bunăvoința, ce pururea au arătat-o Pontificii Romani față de națiunea voastră. Și într'adevăr dela Inocențiu XIII până la Noi, ei nici odată n'au încetat a Vă întinde mulțime de binefaceri, precum și a încercă toate ce ar fi spre strălucirea și spre folosul bisericii voastre. Înmulțitu-vi-s'au scaunele episcopesti: întăritu-vi-s'au Sinoadele: împodobitu-vi-s'a Scaunul Făgărașului cu demnitatea de metropolie; fiilor neamului vostru datu-s'a loc în Colegiul Urbanian. Stăruiți așa dar a Vă ocroti și în viitor sub scutul Scaunului Roman, iar sârbătoarea, ce în curând o veți țineă, așa să vă întărească pe voi, în cât pururea cu laudă să se vestească despre Poporul Român aceea ce Nunțiu Apostolic scriă Predecesorului nostru în anul MDCCCLXVIII: Acest popor ține foarte la credința catolică și tare mult iubește Catedra Romană. Iar pentru împlinirea acestora, adaugă-se la bucuria voastră binecuvântarea Noastră Apostolică, care drept arvună a darurilor dumnezeesti, cu părinteasca dragoste o împărtășim tuturor Românilor catolici.

Dat în Roma la S. Petru în VIII August anul MCM, al Pontificatului Nostru anul al douăzeci și treilea. *Leo P. P. XIII.*“

Așa scria pe vremuri † Leo XIII., cel mai mare om al timpului său, mare nu numai după poziție, ci și după talent și după inimă. Convingerea noastră e, că Roma nu s'a schimbat față de noi, și nu se vor schimba nici sentimentele noastre de credință, alipire și recunoștință față de ea. Amintirile dulci, ce ne îndreaptă spre Roma și nădejțile mângăitoare în împlinirea dorinței Pontificelui de pie amintire, că *Dumnezeu va face îndurarea cu noi și în viitor*, — să ne umplă de curaj în mijlocul vijeliei descărcate asupra noastră.

Greșala unei bulle administrative, cum e bulla „Christifideles graeci“ se poate îndreptă și se va și îndreptă. Pentru ce nimic să nu ne conturbe, ci să ne întărim în convingerea, că Dumnezeu e cu noi. El ne va da putere și lumină, să trecem prin mijlocul suferințelor la o stare cu mult mai favorabilă, la un bine cu mult mai mare, decât răul ce ni-l doresc cei ce ne urăsc în deșert. Ori cât de mult ne conșternează bulla aceasta, noi nu vom încetă a fi recunoscători Romei, care ne-a născut de două ori. Trecutul este garanție, că ea și în viitor va încercă toate ce ar fi spre strălucirea și folosul bisericii noastre.

Senior.

Ritul românesc.

Prin înființarea noiei episcopii de Hajdu-dorogh, despre care bulla de preconizare „Christifideles graeci“ spune, că este o episcopie „catolică de ritul grecesc“, chestia ritului românesc a ajuns să fie una dintre cele mai actuale.

Episcopia de Hajdu-dorogh s'a făcut după cum aminteste însași bulla papală, la stăruințele continue ale acelor greco-catolici din Ungaria, cari vorbesc limba maghiară. Ca limbă liturgică Roma a fixat pe seama ei limba veche greacă, permițând limba maghiară „singur în funcțiunile extraliturgeice și în același chip cum este iertat a se folosi de ea, amăsurat decretelor Sfântului Scaun, în bisericile de ritul latin“. Timp de trei ani, până când preoții noiei dieceze vor putea învăța limba greacă, se permite însă să se folosească, ca limbă liturgică, limba întrebuițată până acum, adecă cea română sau vechea

slavonă, „fiind cu totul oprită limba maghiară, care nefiind limbă liturgică, nici când nu se poate folosi în sacra liturgie“.

Ritul, pe care trebuie să-l observe deci noua episcopie, este ritul grecesc, și încă ritul grecesc curat.

Riturile Bisericii orientale, cei mai de seamă liturgici, de aceia cari sunt „grati în Curia Romana“, le impart adeca în aceste patru clase: 1. ritul grecesc, 2. ritul syriac, 3. ritul coptic și 4. ritul armenesc. Afară de ritul armenesc, fiecare din aceste clase își are apoi subîmpărțirile sale. Pe noi ne interesează singur subîmpărțirile ritului grecesc. Cea mai obișnuită subîmpărțire a ritului grecesc, care ni-se pare, că este și cea mai firească, este aceasta: a) ritul grecesc curat, b) ritul greco-român, c) ritul greco-melchit, și d) ritul greco-slavon. Acesta din urmă se mai subîmparte apoi în α) ritul greco-rutean și β) ritul greco-bulgar.

Din această subîmpărțire a ritului grecesc, cu ușurință poate să vadă oricine, că ritul, care s'a fixat din partea Romei pentru noua episcopie de Hajdu-dorogh, prin impunerea limbei grecești ca limbă liturgică, este ritul grecesc curat. Față de acest rit, ritul nostru greco-român, numit din partea Romei de obicei numai rit românesc, este în acelaș raport, ca și față de ritul greco-melchit și cel greco-slavon, respective greco-rutean și greco-bulgar. Pe temeiul acestui raport a ritului nostru român cătră ritul grecesc curat, e limpede, că între aceste două rituri este deosebire. Roma admite această deosebire și cea mai eclatantă dovadă a dorințelor sale de-a păstră aceste rituri orientale neamestecate, este tocmai obiceiul introdus în Curia Romană, de-a nu numi aceste rituri, în diferitele acte, cu numele întreg de greco-român, greco-slavon șcl., ci simplu numai: ritul român, ritul slavon șcl. Chiar și bulla de înființare a episcopiei de Hajdu-dorogh, „Christifideles graeci“, încă face această deosebire, și astfel e mai presus de orice îndoială, că deosebirea riturilor grecești, care își are temeiul în deosebirea limbilor ce se întrebuințează în ele ca limbă liturgică, se susține la Roma și azi, chiar în aceea formă ca și în trecut.

Stabilit odată acest lucru, dela sine se pune întrebarea, care este proprie raportul dintre aceste rituri grecești, a căror deosebire se întemeiază pe deosebirea limbilor lor liturgice?

Pentru o orientare în lucrurile, pe cari putem sprijini răspunsul nostru la această întrebare, găsim că e bine să îm-

prospătăm chestia relațiunii Românilor uniți din Budapesta față cu parohia de rital rutenesc, înființată acolo în anul 1907.

Asupra acestei chestii s'a stăruit de altfel la timpul său prin câteva din ziarele noastre, așa că ea, în cercurile bisericești mai ales, este destul de cunoscută. Lucrul s'a întâmplat așa, că după înființarea parohiei de rital rutean din Budapesta, Români uniți de acolo, cari până atunci, în lipsa unei parohii române unite, aparțineau parohiilor de rital latin, n'au voit să recunoască, că prin înființarea noiei parohii de rital greco-rutean, ar fi trecuți și ei sub iurisdicția aceleia, ca a uneia, a cărei rit încă este oriental și plane tot din clasa ritalurilor grecești, ca și cel român. Neînțelegerile, a căror parte pozitivă s'a arătat în neadmiterea din partea Românilor a legalității contribuțiilor impuse de parohia ruteană, au fost aduse la cunoștința Romei, cerând Cardinalul Primate din Strigon, ca Roma să decidă în cauză.

Roma a decis în favorul Românilor. Cardinalul Gotti, Prefectul Congregației de Propaganda Fide, de competența căreia se ținea afacerea, a adus la cunoștința Primatului din Strigon, că Români din Budapesta nu se țin de iurisdicția parohiei rutene, ci rămân și pe mai departe în cadrele ierarhiei, căreia au aparținut mai înainte.¹⁾

¹⁾ Pentru o orientare mai deplină, dăm aici în întregime scrisoarea Cardinalului Gotti, care credem că e bine să ne rămână:

Emme ac Rme Domine mi Obsmme.

Litteris diei 20 Iulii vertentis anni Eminentia Tua exponebat dissensiones exoriri inter catholicos ruthenos et rumenos Budapestini commorantes, eo quod parochus ruthenus Ecclesiae recenter ibidem erectae pro fidelibus graeci ritus, iurisdictionem sibi vindicare praesumit in catholicos rumenos, et ex adverso catholici rumeni nolunt eidem subiacere, eo quod, praeter alias causas, in Ecclesia parochiali graeci ritus S. Liturgia lingua slavica celebratur. Quapropter »ut litibus finis imponatur et relatio rumenorum ad parochiam graeci ritus Budapestinensem ordinetur,« haec duo dubia Em. Tua enucleanda proponebat.

1-^o. »An iurisdictioni parochiae graeci ritus Budapestini erectae subiciantur etiam catholici rumeni ibidem commorantes.«

2-^o. »An concendi possit catholicis rumeni ritus, ut existente parochia graeci ritus, more latinorum sacramentis utantur, et catecheses a latinis sacerdotibus traditas frequentent.«

Ratio dubitandi in hoc sita est, quod »nempe in decreto erectionis parochiae nulla distinctio fiat inter ruthenos et rumenos, sed sermo sit generatim de fidelibus catholicis graeci ritus.« Attamen Em. Tua animadvertit erectionem parociae postulatam fuisse unice a catholicis *rutheni ritus*; et revera ex actis hujus S. Congnis constat tunc temporis agitatam

Motivul, pentru care Congr. de Prop. Fide a crezut, că trebuie să hotărască astfel, ni-l spune tot ea, și este acela, că înființarea parohiei de sub întrebare *au cerut-o singur credincioșii de ritul rutean*, nu și Românii, cari sunt de *alt rit*, fiindcă au altă limbă liturgică.

Din această hotărîre a Congr. de Prop. Fide reiese limpede, că Roma, conzideră deosebitele rituri orientale, chiar și dacă ar aparține aceleiasi clase, tot atât de departe de olaltă, sub raportul relațiunei de iurisdicție, ca și peste tot riturile orientale, de cel latin. Numai așa s'a putut întâmpla, că Românii uniți din Budapesta, să nu fie siliți a aparține și ei parohiei *greco-rutene*, și iarăși singur aceasta poate justifică împrejurarea, că bunăoară noua episcopie de Hajdu-dorogh, care este de ritul grecesc curat, nu e făcută sufragana mitropoliei greco-române de Blaj, ci celei latine de Strigon. Acelaș lucru se poate spune și despre episcopiile de Munkács și Eperjes, cari așisderea sunt supuse Strigonului, nu întru cât e Scaun primatial, ci întru cât e Scaun mitropolitan.

După toate acestea, credem că suntem în drept, să facem următoarele concluzii. Unirea noastră în credință cu Roma s'a făcut pe lângă condițiunea, să ne rămână neștirbite vechile așezăminte ale Bisericii noastre, între cari primul loc îl ocupă desigur limba noastră veche liturgică, limba română, care este singura limbă vie și prin urmare cu totul aparte, a unui rit iarăși cu totul deosebit (sub respectul iurisdicției cel puțin) a

fuisse quaestionem »de erigenda parochia pro fidelibus *ruthenis*« et dubium propositum utrum fideles *rutheni* Budapestinenses pertinerent ad iurisdictionem Ordinarii *Rutheni* Munkacsensis. Cum itaque de fidelibus *ruthenis* sermo fuerit, in hoc sensu profecto intelligenda sunt verba quae leguntur n litteris, Secretariae Status, quibus Em. Tuae tribuebatur iurisdicatio super *fideles catholicos graeci ritus Budapestini commorantes*. Hinc fideles *rumeni*, utpote alterius ritus, non subiiciuntur iurisdictioni parochi *Rutheni* Ecclesiae Graecae Budapestinensis.

Patet itaque ex hoc etiam responsio ad 2^m dubium, quod nimirum, nisi adsit alius presbyter rumenus ab Em. Tua deputatus ad parochialia pro *rumenis*, tenentur catholici hujus ritus sacramenta recipere in ritu latino, in Ecclesiis latinorum, ac catecheses traditas a latinis parochis, in quorum districtu habitant, frequentare.

Interim, omni cum obsequio, manus humillime deosculor.

Eminentiae Tuae

humillimus, obsequus servus verus

Fr. H. M. Card. GOTTI Praef.

HIERONYMUS ROLLEI Secretarius.

ritului românesc. Pentru ca să trec dela un rit la altul, după dreptul vigent al Bisericii catolice¹⁾, *pe lângă* voința mea, se mai cere învoirea episcopului dela care (a quo) și la care (ad quem) vreau să trec. Defectul învoirii unuia dintre episcopi, Papa poate să-l suplinească, și a și făcut-o, dar nu știm să mai fi făcut cândva, să treacă pe cineva dela un rit la altul, fără voia respectivului, decât doar acum în cazul episcopiei de Hajdu-dorogh. Și tocmai de aceea, credem că asupra acestei chestii se poate discuta. Pentrucă, dacă Românii uniți din Budapesta nu au fost trecuți la parohia ruteană, fiindcă s'a găsit că e îndreptățită afirmația lor, că ei *nu au cerut* aceea parohie, respective acel rit nou, atunci Roma nu poate avea altă părere nici față de aceia, cari, Români fiind, nu au cerut să fie trecuți la ritual grecesc curat. Tocmai de aceea credem, că Roma nu poate să nu lase credincioșii noștri Români, și pe mai departe, în ritual românesc cel puțin până atunci, până când acest rit va fi suferit între marginile provinciei metropolitane române de Alba-Iulia și Făgăraș.

Iar dacă aceasta este așa, atunci Românii uniți de pe teritoriul noii episcopii de Alba-Iulia și Făgăraș pot să-și facă noue parohii de ritual românesc. Un lucru, care nesmintit trebuie să-l încerce!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

TELEFON.

C. Budapesta. Revista noastră n'are cauțiune, și așa nu ne putem ocupa cu politica. Pășirea pe teren politic ne-ar aduce amenzi grele. — Am cetit și noi cele ce le scrie »Alkotmány«, care, fiindcă se zice creștină și catolică, ar trebui să apere pe cei nedreptățiți și să nu liciteze, cu ziarele dușmane bisericii lui Hristos, în strigătele de »răstignește-l« la adresa gr.-catolicilor Români, cari au convingerea, că fac bine, imitând pe toți oamenii sfinți, cari, iubind pe Dumnezeu, s'au sințit datori sub păcat greu a ține și a iubi și neamul lor. Articolul: »A románok forrongása« din Nr. 198, e o denunțare păgână. Dacă noi vorbim, scriem, alergăm, cerem și clarificăm atâta, după »Christifideles graeci«, o facem, având întemeiate temeri, că aceasta bullă va cauza multe dezastre sufletești. Asta nu-i politică, ci o chestiune morală de mare importanță. Politică făuresc ei din afacerea aceasta, ei și gr.-cat. magiarizați, cum înșiși recunosc în apelul celor 7 protopopi, 1 abate și 1 asesor, cari cereau de sediu al episcopiei noue orașul Nyiregyháza. Aceștia scriau, că afacerea gr.-catolicilor magiari luându-se din mâna celor necompetenți »és a magyar nemzeti politika alkotórészeve emelve, ime az uj egyházmegye létesülésevel a várva várt sikerhez is elvezették«.

A. L. Cluj. Învitățile și provocările la defecționare, ce repetit ni-s'au făcut noue Românilor gr.-catolici după ieșirea bullei »Christifideles

¹⁾ Ne gândim aici la dreptul apusean, fiindcă în cel răsăritean nu cunoaștem dispoziții speciale privitor la aceasta.

graeci», natural, că ne-au cauzat durere, fiind acelea mici atentate la sentimentele noastre de credință, care — bun e Domnul — va rămâne tare și sub durata acestei furtuni. Pentru ceice au emis astfel de păreri, nu avem nici un sentiment de ură, ori de supărare. Ei au greșit nu din motive urâte, ci răpiți de puternice afecte de iubire pentru neamul nostru. Aceștia sunt mai puțin vrednici de osândă, ca aceia, cari stau nepăsători și înghețați în fața primejdiei, ce ne amenință.

P. Gerliște. Ce privește clausula cu care Pontificele îngrădește observarea bullei sale »Christifideles graeci« din partea tuturor celor interesați, credem că e bine să se țină în seamă următoarele șire, scoase din auctorul de morală Ballerini, vol. I. pag. 315, nr. 293: *Quartus est casus, quum lex videatur gravis nimis et ad observandum difficilis, vel ut alii habent, quando praeceptum durum est adeo, ut prudenter judicari possit, principem non laturum fuisse ejusmodi legem, si eas circumstantias novisset... Et quidem si lex omnino dura sit atque observari non possit aut citra scandalum, aut citra magnam rerum mutationem ac perturbationem, censent posse ex epikeia benigne conii de voluntate principis atque adeo obligationem suspendi.*» Așadar deși se demândă observarea strictă a bullei din partea tuturor, totuși obligamentul ei, pentru turburările, cari le-a provocat în detrimentul credinții catolice, *se suspende*, având episcopii datorința să descopere Papii totul.

I. Crăciunel. E adevărată stupiditate a spune, că se face *ațitație împotriva limbei magiare*, când lupti, pe cale legală, ca să oprești năvălirea *limbei grecești* în biserica românească. Doar însași bulla »Christifideles graeci« eliminează pentru totdeauna limba magiară din serviciile liturgice. Dispoziția aceasta a suprimat-o »Hajdudorogi Ujság« (nr. 30). Acelora, cari te molestează, arată-le bulla întreagă, spunându-le, că neexecutarea aceleia, și în ce privește limba, ar fi un adevărat dezastru în locul întâiu pentru biserica catolică din Ungaria.

C. Vereșmort. Se poate. Preoții însă nu vor muri de foame. Poporul va jertfi pentru ei în proporția jertfelor, ce ei le vor aduce pentru binele poporului.

M. Sânmihaiu. Nu trebuie să ne pierdem răbdarea și calmitatea judecării. Noi credem în un strălucit viitor al bisericii noastre. Reuniunile de femei, o cateheză cât mai conștiențioasă, societățile pentru tineri, asocierile și reuniunile pentru înmulțirea capitalului moral, intelectual și material al poporului nostru, îngrijirea deaproape a sufletelor, un cler puternic prin convingerile sale religioase și la adevărată înălțime prin fapte, remunerarea celor buni și pedepsirea celor răi, controla severă,.. cari toate vor trebui să urmeze, ne vor scăpa și de apele pocăitismului, și de ale socialismului, și de ale renegatismului și și de lăpădarea credinții. — Acum mai deaproape să facem *apostolia rugăciunii, indemnând pe toți, să zică zilnic câte o rugăciune pentru cei robiți în urma bullei, ce ne-a adus atâta durere.*

S U M A R U L :

Cultura Creștină: După publicarea bullei odioase. — Bulla „Christifideles gaei“. — Pe marginea bullei „Christifideles graeci“ (patru articoli). — **Dr. Alexandru Rusu:** Ritul românesc. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.
